

Kees Ouwens

(tijd) - Op dinsdag 24 augustus verloor de Nederlandse literatuur een van haar grootste figuren. In Heemstede overleed de Nederlandse dichter en prozaschrijver Kees Ouwens op zestigjarige leeftijd na een slepende ziekte. Ouwens publiceerde vier romans en negen dichtbundels. In 2003 werd zijn proza gebundeld in 'Alle romans tot dusver'. Zijn poëtische werk werd al in 2002 verzameld in 'Alle gedichten tot dusver'. Bij de Historische Uitgeverij in Groningen verscheen in datzelfde jaar de door Hans Groenewegen geredigeerde essaybundel 'En gene schitterde op de rede. Over Kees Ouwens', waarin ook een uitzonderlijk uitvoerig gesprek met de dichter is opgenomen. Ouwens' werk drong nooit door tot het grote publiek - daarvoor was het te complex -, maar werd zeker vanaf de jaren negentig door vakgenoten en liefhebbers bijzonder hoog gewaardeerd. Voor verscheidene dichtbundels mocht hij onder meer de Jan Campertprijs, de Herman Gorterprijs en de VSB Poëzieprijs in ontvangst nemen. De grootste bekroning kreeg hij in 2002, toen hem de Constantijn Huygensprijs werd toegekend voor zijn gehele oeuvre. Ouwens, die in 1968 debuteerde met de dichtbundel 'Arcadia', evolueerde in zijn 36-jarige carrière van behoorlijk toegankelijke ironisch-romantische verzen tot breed uitwaaijende, meeslepende poëzie. In zijn beginjaren werd vooral gewezen op de verwantschap met het werk van Gerard Reve. Met name de verbinding van religieuze en erotische motieven en het gebruik van archaische taal en ironie herinnerden aan het werk van de zelfverklaarde volksschrijver. In 'Arcadia' probeerde de ikfiguur, onder meer door te masturberen in de vrije natuur, een staat van quasi-mystieke eenwording te bereiken met zijn omgeving.

Kloof

De kloof tussen het individu en zijn omgeving is altijd het centrale thema gebleven in Ouwens' werk. Steeds opnieuw heeft hij in zijn poëzie manieren gezocht om die kloof te dichten en om het individu te doen opgaan in het grote, kosmische geheel. Zeker vanaf de bundel 'Droom' (1988) kreeg die zoektocht een merkwaardige formele uitdrukking. Ouwens morrelde zwaar aan de syntaxis en gooide de normale Nederlandse woordvolgorde overhoop. Zijn verzen werden die van een orakel. Het gedicht werd voor Ouwens een ontmoetingsplaats, een onbestemde ruimte waarin het individu samensmelt met datgene wat hem omringt. Met een taal die woekert 'als de wildgroei van tentakels' poogde hij voor de duur van het gedicht de eenzaamheid op te heffen en de verzoening tussen het ik en het Andere te bewerkstelligen. De confrontatie met de buitenwereld bracht verwondering, en leidde steeds tot innerlijke reflectie. Net als het licht bleef het landschap in zijn latere poëzie een inspiratiebron:

Zwart de schepen op zee in het tegenlicht, voor anker
op stroom in kleur andere, verte de Schelde-oever de kust,
de bocht naar het zuiden, het water dat zee kiest groen
als een Eden, het licht dat inkeert door het water
gedragen dat licht is, gesloten als een parelmoer westwaarts
versmelt eind augustus - heeft het ik daarop een antwoord,
heeft het een antwoord op zichzelf, denkend: Dit is er immer
en ik wist het niet, van elkaar wisten wij niet, ik wist

mij niet?

Al te vaak schrijven romantische dichters in versleten sjablonen en blijven experimentele dichters hangen in een hermetisch vormfetisjisme. De grote kracht van Ouwens' poëzie is dat ze een evenwicht heeft gevonden tussen

traditionele, diepmenselijke thema's als vergankelijkheid, eenzaamheid, verlangen en dood enerzijds en een eigentijdse, vernieuwende zeggingswijze anderzijds. Zijn 'orakeltaal' gaf blijk van een enorme inzet, van een hardnekkige wil om greep te krijgen op de mens en het mysterie. In 'Van de verliezer & de lichtbron' (1997) maakte Ouwens veelvuldig gebruik van wetenschappelijk jargon en van retorische procédés uit de wetenschap (zoals definiëren) om zijn romantische wereldbeeld vorm te geven. In de daaropvolgende en met de VSB-prijs bekroonde bundel 'Mythologieën' (1998) ontwikkelde hij, zoals de titel laat vermoeden, hoogstpersoonlijke mythologieën waarmee hij inzicht probeerde te krijgen in de werkelijkheid. Ouwens heeft nog wel meer gepubliceerd dan vier romans en negen bundels. Zijn verzamelde poëzie bevat een aantal gedichten die verzameld zijn onder de noemer 'Etgroen', een bundel die bij publicatie 'in statu nascendi' was en die nu dus niet meer afgewerkt zal worden. Toen het slotgedicht van deze bundel geschreven werd, wist Ouwens al dat hij ziek was. Het volgende gedicht, meteen ook het slotgedicht van Ouwens' verzamelde poëzie, blijft achter als een onthutsend adieu aan de wereld.

ik ben nog niet aan de dood toegevallen
ver nog houdt zich de einder

over het drietal bermen - het midden,
de kanten - strijkt

het rijpe licht, de open pols
van de herfst, de lage zon

einde middag, de goudader
ligt bloot, onwerkelijk

groen het gras, wat er te zeggen valt
heeft zich toonbaar gemaakt, voor zichzelf spreekt

wat zich voordoet
en niet anders gezegd kan worden, ik heb mijn ogen

geloofd, ben er niet blind
voor gebleven,

het heeft me de ogen uitgestoken
in het opzicht, de mate

waarin het vertrekt
de bestemming achter zich laat

waar het uit voortkomt
waarheen het zich afwendt

op last van de stilte
in een roerloze avond

om de doem te verjagen
in een wereld van stilstand

de vereenzelviging met de boodschap
een recht is er op kalmte

na het verblijf in bevreemding
en een nacht van wat uren

bij een daglicht op de aftocht -
waarheen?

vanwaar zijn vraag
als de weg bekend is, het antwoord

niet zijn behoud zal geweest zijn?

Wat de precieze waarde van Ouwens' oeuvre is, zal pas later echt duidelijk worden. Maar nu al zijn er heel wat 'jonge' dichters die zich door zijn werk laten inspireren. Van een Ouwens-school is vooralsnog geen sprake, maar dichters als Henk van der Waal en Mark Boog zijn elk op hun eigen manier schatplichtig aan Kees Ouwens. En in schrijversinterviews wordt zijn naam steeds vaker als een lichtend voorbeeld genoemd. Als die jonge schrijvers zorgzaam weten om te gaan met Ouwens' poëtische erfenis, staan de Nederlandse poëzie nog mooie jaren te wachten.
Bart VAN DER STRAETEN